

ФІНАНСОВО–КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

УДК 336.22

Кульчицька Н.Є.,
к.е.н., доцент, завідувач
кафедри фінансів та банківської справи
Чортківського інституту підприємництва і бізнесу THEU

ОЦІНКА РІВНЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ: ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА

Kulchytska N.Ye.
Cand. Sci. (Econ.), Assoc. Prof.
Head of the department of finance and banking
of Chortkivskyi Institute of Entrepreneurship and Business
Ternopil National Economic University

ASSESSMENT TAX BURDEN: DOMESTIC AND FOREIGN REALITY PRACTICE

Постановка проблеми. Аналіз податкового навантаження є доволі актуальним питанням для економіки України на сучасному етапі розвитку, адже цей показник є основним критерієм ефективності системи оподаткування у державі. Цілком очевидно, що надмірне податковий тиск поряд із загальною економічною кризою стимулюватиме зростання тінізації економіки, відтік національних капіталів за кордон, зниження ділової активності суб'єктів господарювання. За недостатнього рівня податкового навантаження державний бюджет недоотримає кошти, а тому уряд держави не буде в змозі ефективно та в повному обсязі виконувати свої функції. Відтак, забезпечити оптимальний рівень податкового навантаження – одне з першочергових завдань податкової системи кожної країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове підґрунтя для трансформації податкової політики в контексті оптимального врахування інтересів усіх суб'єктів оподаткування закладено відомими вітчизняними вченими-економістами, до яких слід віднести В. Андрущенко, О. Василика, В. Вишневського, В. Гейця, А. Даниленка, О. Данілова, О. Десятнюк, Т. Єфименко, В. Загорського, Ю. Іванова, О. Кириленко, А. Крисоватого, І. Лютого, І. Луніну, Ц. Огня, А. Поддєрьогіна, А. Соколовську, В. Суторміну, В. Федосова, С. Юрія та ін.

Проте окремі положення податкової політики не знайшли чіткого відображення і тлумачення у працях науковців. Це змушує здійснити розгляд цього питання у статті.

Постановка завдання. Метою статті є визначення як загального показника податкового навантаження, так і його значення в розрізі окремих податків, встановлення рівня сприятливості вітчизняної податкової системи в порівнянні із зарубіжними країнами. Обраний вектор аналізу дасть можливість оцінити пріоритети вдосконалення оподаткування в Україні та розвитку вітчизняної податкової політики.

Виклад основних результатів дослідження. На шляху практичного вирішення завдання досягнення оптимального рівня податкового навантаження необхідним є дослідження ефективності застосування способів виміру його величини та оцінки рівня податкового навантаження на економіку державизагалом. Це дасть можливість створити

наукову основу для відповіді на питання, в якому напрямку повинне змінюватися податкове навантаження, щоб не допустити невиконання покладених на державу суспільно необхідних функцій і гальмування підприємницької ініціативи або погіршення платоспроможності платників.

Дослідження вітчизняної і зарубіжної літератури свідчать про наявність різноманітних методик розрахунку даного показника. Рівень податкового навантаження вимірюється як і для економіки держави в цілому (макрорівень), так і окремих підприємств (мікрорівень).

Для визначення податкового навантаження на макроекономічному рівні доцільно використовувати показник загального рівня податкового навантаження на економіку (податковий коефіцієнт), що розраховується як відношення суми сплачених податків (податкових надходжень зведеного бюджету), включаючи обов'язкові відрахування до державних цільових фондів, до ВВП. Розрахований за даною схемою показник дає можливість порівнювати податкове навантаження в різних країнах, оскільки у міжнародній статистиці для вимірювання його загального рівня на економіку використовується саме податковий коефіцієнт (tax) [1; 2].

Таблиця 1 містить результати аналізу рівня перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджет, величини сплачених податків на одну особу та податкового навантаження в Україні протягом 2009 – 2011 рр.

Таблиця 1

Аналіз податкового навантаження в Україні протягом 2009-2011 рр.

Показник	2009 рік	2010 рік	2011 рік	Відхилення (+,-)до	
				2009 року	2010 року
Доходи зведеного бюджету, млрд. грн.	288,58	314,51	398,31	+25,93	+83,8
Податкові надходження до зведеного бюджету, млрд. грн.	148,92	166,873	268,605	+17,953	+94,732
Обов'язкові сукупні внески до цільових позабюджетних фондів млрд. грн.	306,0	177,8	197,5	-128,2	+19,7
Неподаткові надходження, млн. грн.	66,3	33,019	49,043	-33,281	+16,024
ВВП номінальний, млрд. грн.	914,7	1094,6	1314	+179,8	+219,4
Рівень перерозподілу ВВП через бюджет, %	31,5	28,7	30,3	-2,8	+1,6
Податкове навантаження, %	49,7	31,5	35,9	-18,2	+4,4
Населення, тис. осіб	45982,9	45795	45560,3	-187,9	-234,7
Сплачені податки на одну особу, грн.	3238,6	3643,9	5741,9	+405,3	+2098

Джерело: складено автором самостійно за даними [3; 4]

Так, загальна сума доходів зведеного бюджету України у 2011 р. становила 398,31 млрд. грн., що на 83,804 млрд.грн., або на 26,6% більше за 2010 рік [5].

У 2010 р. держбюджет отримав 314,572 млрд.грн., що на 73,957 млрд. грн., або на 30,7% більше за відповідний показник 2009 року (без врахування у 2010 році погашення заборгованості минулих років з відшкодування ПДВ за рахунок випуску ОВДП по спеціальному фонду держбюджету в обсязі 16,4 млрд. гривень проти 2010 року надходження зросли на 22,4%, або на 57,521 млрд. гривень) [6].

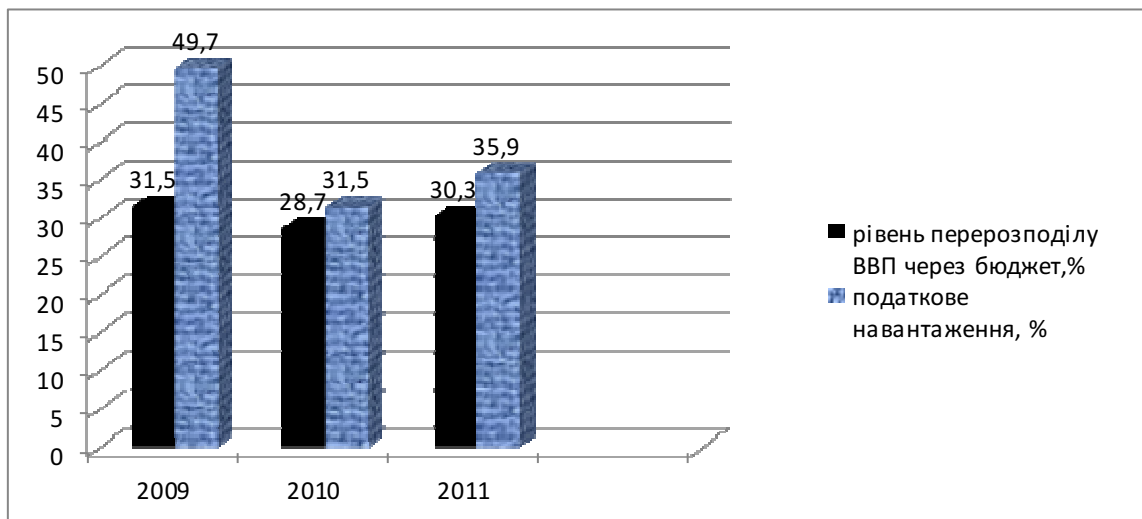
Податкові надходження до держбюджету у 2011 р. становили 268,605 млрд. гривень, що на 101,73 млрд. гривень, або на 160,1% більше від надходжень за 2010 рік (без врахування у 2010 році погашення заборгованості минулих років з відшкодування ПДВ за рахунок випуску ОВДП по спеціальному фонду держбюджету в обсязі 16,4 млрд. гривень проти 2010 року надходження зросли на 42,7%, або на 78,296 млрд. гривень).

Неподаткові надходження до державного бюджету становили 49,043 млрд. грн., що на 16,024 млрд. гривень, або на 24,6% більше за відповідний показник 2010 року. Це пов'язано із зміною бюджетної класифікації у 2011 році, коли деякі надходження, що обліковувались в неподаткових надходженнях були перенесені в податкові (рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси тощо) [4].

Отже, на основі даних таблиці 1 можна зробити висновок, що в Україні в 2011 році рівень перерозподілу ВВП через бюджет становив 30,3%, що на 1,6% більше ніж в 2010 році відповідно. Дана ситуація є позитивною для економіки України, оскільки прослідковується зростаюча тенденція щодо формування доходів зведеного бюджету та створення ВВП.

Слід зазначити, що загалом українська економіка характеризується зростаючим податковим навантаженням на підприємців. Аналізуючи рівень даного показника за 2009-2011 рр., згідно проведених підрахунків, податкове навантаження на економіку України впродовж досліджуваного періоду мало різнобічний характер [6]. Якщо у 2009 р. цей показник становив 49,7 %, то у 2010 році знизився на 18,2%, а вже у 2011 році знову зріс на 4,4 %, незважаючи на зниження податкових ставок. Хоча впроваджені в дію податкові реформи і дали можливість стабільно та в повному обсязі наповнювати бюджет, податкова система й надалі характеризується великим витрачанням часу платників податків на ведення та організацію податкового обліку та звітності та вагомими фінансовими витратами, що в свою чергу впливає на рівень ВВП [4].

Динаміку рівня перерозподілу ВВП через бюджет та податкового навантаження в Україні за останні три роки наочно можна представити у вигляді наступної діаграми (рис. 1).

Рис. 1. Податкове навантаження в Україні в 2009-2011 рр.

Джерело: побудовано за даними таблиці 1

Отже, ми бачимо пропорційність між рівнем перерозподілу ВВП через бюджет і податковим навантаженням протягом 2010-2011 років.

У фіскальній зарубіжній практиці існує велика кількість методик розрахунку та аналізу податкового навантаження. Однією з найбільш прогресивних методологій такого підрахунку на сьогоднішній день є пропонувана Світовим Банком спільно із всесвітньовідомою аудиторською та консалтинговою компанією PricewaterhouseCoopers. При щорічних дослідженнях легкості ведення бізнесу «DoingBusiness» та виданні по аналізу індикаторів сплати податків «PayingTaxes» експерти оцінювали країни за такими показниками: кількості податкових платежів; часу, необхідному для розрахунку та сплати податків; загальна (сумарна) ставка оподаткування [7].

Необхідно зазначити, що для розрахунків для кожної країни умовно береться підприємство, власниками якого є 5 фізичних осіб-резидентів, яке займається виробництвом, не веде експортно-імпортової діяльності, має 60 найманих працівників, здійснює свою діяльність в найбільшому бізнес-центрі країни, встановлює 20% надбавку на товари та 50% чистого прибутку виплачує у вигляді дивідендів власникам. При цьому використання таких показників як кількість податкових платежів і час, необхідний для їх розрахунку та сплати є нововведенням, оскільки характеризує навантаження на платника податків не тільки розміром платежів, але і механізмом їх сплати.

Розміри податків у різних державах сильно відрізняються, і це залежить від багатьох факторів. Навіть, у єдиному Європейському Союзі є значні відмінності в ставках податків між

країнами-членами. Частка податкових відрахувань фізичних осіб у деяких державах Єврозони є найвищою у світі й забирає в середньому половину доходів громадян, а подекуди навіть більше. Найнижчі з європейських сумарні ставки податків зафіксовані у Великобританії, Швейцарії, Ірландії й Ісландії – у межах 25-30%. З європейських країн найнижчий податок на прибуток установлений на Кіпрі – 10%.

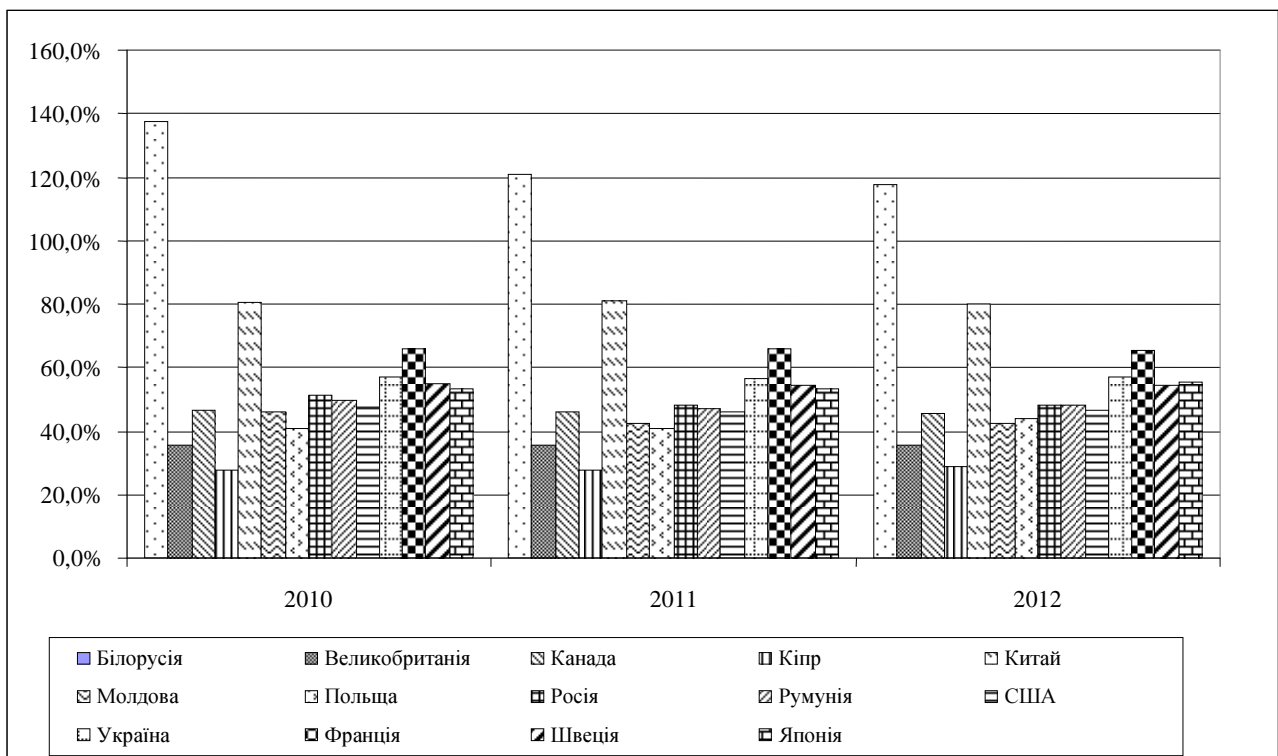
У 2012 р. Світовий Банк разом з PricewaterhouseCoopers оголосив українську систему оподаткування однією з найобтяжливіших у світі: 181 місце – це третє найгірше місце в світі. В Україні кількість податкових платежів за рік становить 135 і витратити на це доводиться 657 годин (82 робочих дні), а загальна ставка оподаткування становить 57,1% доходу (виручки) підприємства – це 152 місце із 183 країн [8].

Для порівняння, в 2009р. в Росії витрачали на оплату 11 податкових платежів 448 годин і 51,2% доходу -130 місце. На сплату 35 податків у Китаї (136 місце) потрібно 872 годин при податковій ставці – 80,7%.

На Мальдівах платять 9% доходу й платять усього один податок. Витрачають на це менше години. Рекордсменом по абсурдності оподаткування є Гамбія – тут податки можуть досягти 286,7%. У рейтингу податкових систем Мальдіви посідають перше місце, Білорусь останнє (124 податкових платежів, 1188 годин, 144 %).

Україна і Білорусь залишаються двома країнами, сплачувати податки в яких найскладніше. Платити податки стало легше в усьому світі, а спрощена процедура сплати податків майже завжди призводить до збільшення державних надходжень та збільшує обсяг іноземних інвестицій у країну. Хоча Україна і значно спростила процес сплати податків, проте час, який витрачається на дотримання законодавства (часто це «чорна» робота), в багатьох випадках означає, що Україна (як і сусідня Білорусь) посідають у рейтингу найнижчі місця зі 181 дослідженої країни.

Для наочного уявлення про розміри загальних ставок оподаткування у досліджуваних країнах можна побудувати діаграму 2.

Рис. 2. Загальні ставки оподаткування деяких країн за оцінкою PriceWaterHouseCoopers

Джерело: побудовано автором самостійно за даними Світового банку і аудиторської компанії «PriceWaterHouseCoopers»

В наведеній таблиці ступінь податкового навантаження найбільш повно виражається через показник загальної ставки оподаткування. В Україні вона становила в 2011 році 57,1% обсягу доходів, в США 46,6%, Росії – 48,3%, Китаї – 79,9%, Швеції – 54,5%, Великобританії – 35,3% тощо [8; 9].

36 країн удосконалили свої системи оподаткування підприємств, а 100 країн зробили це протягом 2009 – 2011 рр. Домініканська Республіка стала найкращим реформатором, за нею слідує Малайзія. В той час, як зменшення податку на прибуток юридичних осіб було найпопулярнішою реформою, проведеною в 21 країні світу, численні країни полегшили процес сплати податків, спростивши або скасувавши інші корпоративні податки.

У 2011 р. наступні країни потрапили до першої десятки країн, в яких легко сплачувати податки: Мальдіви (№1), Катар, Гонконг (Китай), Об'єднані Арабські Емірати, Сінгапур, Ірландія, Саудівська Аравія, Оман, Кувейт та Кірібаті. А до десяти країн за найскладнішою процедурою сплати податків з 171 місця по 181 увійшли Панама, Ямайка, Мавританія, Гамбія, Болівія, Венесуела, Республіка Конго, Україна та Білорусь.

З 2007 року до 2012-го податкова система України пересунулася з другого на третє найгірше місце у світі. Кількість податкових платежів зросла до найбільшого у світі рівня. За величиною сукупної податкової ставки позиція України погіршилася зі 142 го до 152-го місця. Час на здійснення податкових платежів хоча і зменшився майже втричі, однак десятку найгірших країн світу за цим критерієм покинути не вдалося. Незважаючи на те, що ставка оподаткування прибутку підприємств у розмірі 19% не вважається високою, «приховані» податки та час, що витрачається на дотримання норм українського законодавства, є причиною того, що Україна знаходиться в кінці рейтингу. Хоча рейтинг України значно погіршився, ситуацію можна було б легко виправити, запровадивши в систему декілька нововведень. Дотримання адміністративних вимог щодо сплати податків залишається справжнім тягарем для підприємств, і це істотно впливає на загальний рейтинг.

Результати дослідження підтверджують, що під час реформ уряду повинні розглядати всі податки, що сплачуються організаціями. Податок на прибуток підприємств становить тільки частину всіх витрат, і у середньому на нього припадає 37% загальної податкової ставки, 26% кількості годин, що витрачаються на податкове адміністрування, та 12% від числа всіх податкових платежів [10]. Податки та відрахування з фонду заробітної плати в деяких країнах значно підвищують податкові витрати та навантаження податкового адміністрування.

Висновки та подальші дослідження. На основі проведеної оцінки податкового навантаження в Україні можна прийти до висновку щодо підвищення рейтингу України у світовому просторі. Позитивний вплив матиме запровадження заходів вдосконалення системи податкового контролю, створення умов щодо зниження рівня ухилення від сплати податкових зобов'язань, обмежене використання податкових пільг, а також забезпечення оптимального розподілу вилучених коштів, що потребує проведення подальших досліджень та розробки теоретико-методичних основ механізму їх реалізації. Слід зазначити, що податкове навантаження є одним із фінансових показників, який визначає частку валового внутрішнього продукту на макrorівні та прибутку суб'єкта господарювання на мікрорівні, що перерозподіляється та акумулюється в бюджеті країни у вигляді податків і зборів. Зниження рівня податкового навантаження є рішучим кроком у подоланні економічної кризи, що в цілому створить сприятливі умови реформування економічної і податкової сфери. І саме надмірне податкове навантаження в Україні негативно впливатиме на економіку країни, спричиняючи її значну тінізацію. Податковий тягар розподілено між платниками податків дуже нерівномірно, а це негативно позначається на діловій активності ринкових агентів і формує атмосферу недовіри громадян до фінансових інститутів.

Реформування вітчизняної податкової системи та зменшення реального податкового навантаження дозволить Україні стати важливим суб'єктом податкової конкуренції на світовому просторі. Тому, використовуючи міжнародний досвід, адаптуючи його до специфіки та умов розвитку нашої країни, уряду необхідно створювати умови, в яких буде неможливо ухилитися від сплати податкових зобов'язань, що призведе до поступового збільшення надходжень до державного бюджету, а також подбати про те, щоб податкові надходження були доцільно розподілені.

Література

1. Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / А. Соколовська // Економіка України. – 2005. – №5. – С.4-12.
2. Дропа Я. Податкове навантаження та його вплив на економіку України/ Я. Дропа, І. Чабан // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 213–218.
3. Висновки щодо виконання державного бюджету України за 2009 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ac-rada.gov.ua.
4. Надходження до державного бюджету у 2011 році зросли. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: epravda.com.ua.
5. Постанова Верховної Ради України “Про звіт про виконання” Закону України “Про Державний бюджет України на 2011 рік”. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ac-rada.gov.ua.
6. Уряд знижує податкове навантаження на машинобудівні підприємства. – 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kmu.gov.ua.
7. DoingBusinessGoesMobile. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: doingbusiness.org.
8. Рейтинг податкової системи в світі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: publicdebt.in.ua
9. Податкове навантаження зросло в Україні до рекордного за 20 років рівня. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: dt.ua
10. Уряд запропонував знизити податкове навантаження на підприємства, які займаються соцпроектами. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: noocrat.com/news

References

1. Sokolovska, A. (2005), “The basis theoretical of determination of the tax loading and level of taxation of economy”, *Ekonomika Ukrainy*, No 5, pp. 4-12.
2. Dropa Ya. and Chaban, I. (2009), “The tax loading and its influence is on the economy of Ukraine”, *Formuvanya rynkovoї ekonomiky v Ukraini*, No. 19, pp. 213-218.
3. Conclusions are in relation to implementation of the state budget of Ukraine for 2009 year, available at: ac-rada.gov.ua.
4. State budget increased revenues in 2011 year, available at: epravda.com.ua.
5. The decision of Verkhovna Rada of Ukraine, “Report is on performance”: Law of Ukraine (2011), On the State Budget of Ukraine for 2011 year, available at: ac-rada.gov.ua.
6. The government reduces the tax burden on engineering plants, (2012), available at: kmu.gov.ua.
7. DoingBusinessGoesMobile, available at: doingbusiness.org.
8. Rating tax system in the world, available at: publicdebt.in.ua
9. The tax loading grew to a record in Ukraine for 20 years, make straight, available at: dt.ua.
10. Government proposed to reduce the tax burden on businesses that are engaged in social projects, available at: noocrat.com/news.